

УДК 72.012:373.3

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2022-2-9>

Віолетта РАДОМСЬКА

кандидат мистецтвознавства, старший викладач кафедри дизайну та основ архітектури Інституту архітектури та дизайну, Національний університет «Львівська політехніка», вул. Степана Бандери, 12, м. Львів, Україна, 79013

ORCID: 0000-0001-6868-868X

Бібліографічний опис статті: Радомська, В. (2022). Предметно-просторовий дизайн організації богословської інфраструктури інтер'єру ц. Воскресіння Господнього, с. Угерське. *Fine Art and Culture Studies*, 2, 65–71, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2022-2-9>

**ПРЕДМЕТНО-ПРОСТОРОВИЙ ДИЗАЙН ОРГАНІЗАЦІЇ
БОГОСЛОВСЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ІНТЕР'ЄРУ
Ц. ВОСКРЕСІННЯ ГОСПОДНЬОГО, С. УГЕРСЬКЕ**

Висвітлено роль та образно-естетичну функцію інтеграції сучасних настінних розписів в комплексній дизайн-концепції опорядження богословської інфраструктури історичних інтер'єрів храмів. Окреслено основні методи, засоби та особливості застосування сучасних стінописів для формування предметно-просторового дизайну на прикладі церкви Воскресіння Господнього с. Угерське (Яблунівка) на Львівщині, арх. О. Лопушанський, Т. Обмінський, 1910–1913 рр. Мета – окреслити основні напрямки, методика та підходи застосування сучасних предметно-просторових дизайн-пропозицій для трансформації історичного інтер'єру. Предмет дослідження – проектні розробки та виконання стінописів у 2006–2008 рр. для оновлення та опорядження інтер'єру визначеного історичного сакрального об'єкту архітектури. Методологічна основа статті сформована на історичному та системному принципі, із застосуванням методів аналізу, статистики, порівняння та узагальнення. З'ясовано, що для формування успішної адаптації сучасного проекту в контексті існуючих елементів історичного сакрального простору, необхідно ще на етапі передпроектного аналізу окреслити принципи, підходи, концептуальне структурування збережених або архівних автентичних архетипів, щоб сформувати авторський прототип-відповідник сучасним тенденціям. Актуальність статті зумовлена репрезентацією нових принципів та підходів в проектуванні функціональних просторів із застосуванням інтерпретації та трансформації історичних аналогів, зокрема етнокультурних і присутніх авторських мистецьких артефактів, які дедалі частіше стають пріоритетними в альтернативному, «нішовому» сегменті ідентифікації дизайну предметно-просторового сакрального середовища. Новизна полягає у введенні теоретичних науково-методичних напрацювань у дизайнерську проектну практику для напрямку 022 «Дизайн», зокрема у такому актуальному сегменті сакрального предметно-просторового дизайну.

Ключові слова: дизайн-проект, стінописи, іконостас, історичні аналоги, орнаментика, різьба, іконостас, стінопис, трансформація, сакральний інтер'єр.

Violetta RADOMSKA

PhD in Art, Senior lecturer, Department of Design and Architecture Fundamentals Lviv Polytechnic National University, 12, Lviv, Ukraine, 79013

ORCID: 0000-0001-6868-868X

To cite this article: Radomska, V. (2022). Predmetno-prostorovyi dyzain orhanizatsii bohoslovskoi infrastruktury interieru ts. Voskresinnia Hospodnoho, s. Uherske [Subject-spatial design of the organization of theological infrastructure of the interior of the Church of the Resurrection, Uherske village]. *Fine Art and Culture Studies*, 2, 65–71, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2022-2-9>

**SUBJECT-SPATIAL DESIGN OF THE ORGANIZATION
OF THEOLOGICAL INFRASTRUCTURE OF THE INTERIOR
OF THE CHURCH OF THE RESURRECTION, UHERSKE VILLAGE**

The role and figurative and aesthetic function of the integration of modern murals in the complex design-conception of the theological infrastructure of the historical interiors of temples are highlighted. The main methods, means and features of the use of modern frescoes for the formation of subject-spatial design on the example of the Church of the Resurrection

with. *Uherske (Yablunivka) in Lviv region, arch. O. Lopushansky, T. Obminsky, 1910–1913. The aim is to outline the main directions, methods and approaches of application of modern subject-spatial design proposals for the transformation of the historical interior. The subject of the research is the design and execution of murals in 2006–2008 to update and decorate the interior of a certain historical sacred object of architecture. The methodological basis of the article is formed on the historical and systemic principle, using the methods of analysis, statistics, comparison and generalization.*

It was found that in order to form a successful adaptation of a modern project in the context of existing elements of historical sacred space, it is necessary at the stage of pre-project analysis to outline principles, approaches, conceptual structuring of preserved or archival authentic archetypes to form an author's prototype. The relevance of the article is due to the representation of new principles and approaches in the design of functional spaces using the interpretation and transformation of historical analogues, including ethnocultural and present authorial art artifacts, which are increasingly becoming a priority in the alternative, "niche" segment of simple identification environment. The novelty lies in the introduction of theoretical scientific and methodological developments in design project practice for the direction 022 "Design", in particular in such a relevant segment of the sacred subject-spatial design.

Key words: design project, frescoes, iconostasis, historical analogues, ornamentation, carving, iconostasis, frescoes, transformation, sacred interior.

Актуальність дослідження зумовлене проблематикою, що із здобуттям незалежності Української держави набуває особливої актуальності цілеспрямована систематизація недостатньо вивченої проблематики дизайну історичних автентичних стінописів та предметно-обрядового обладнання в інтер'єрах сакральної архітектури. На тлі догматично-еклезіологічних динамічних змін найбільш потужних гілок західної і східної інституції церкви, саме функціонально-просторова організація історичної сакральної архітектури, зазвичай, потребує змін в сегменті богословської та естетичної інфраструктури (східний тип – на латинський, і навпаки). Досліджуючи актуальні обставини глобалізаційних процесів екуменізації філософських основ церкви, у діяльності українських дизайнерів виявлено наявний брак проектно-художніх підходів щодо ідентифікації гармонійного предметно-просторового середовища українських сакральних споруд.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглянуто та систематизовано наукові праці, що стосуються окремих аспектів проблеми дослідження: праці, що розглядають та описують генезу становлення та формування функціональної структури храмового простору, зокрема витоки, передісторію, особливості та чинники, які спричинили до активної фази відродження архітектурного будівництва у визначеному періоді (Герій, 2012; Боднар 2003); мистецтвознавчі, культурологічні, теоретично-методичні праці та публікації, які вивчали проблематику художніх тенденцій та персоналій в культурному ареалі тогочасної Галичини та Європи (Боднар, 2000, 2005; Гнідець, 2008); дослідження богословсько-сакрального трактування

просторів (Герій, 2012; Вандюк, 2010; Лабінська, 2021; Радомська, 2020).

Мета дослідження полягає у визначенні принципів, художньо-стилістичної та предметно-літургійної організації сакрального інтер'єру визначеного об'єкту, у контексті формування гармонійного предметно-просторового середовища на прикладі церкви Воскресіння Господнього в с. Угерське на Львівщині.

Виклад основного матеріалу дослідження. В контексті проблематики пошуків різних підходів у сучасному предметно-просторовому дизайні інтер'єрів, зокрема сакрального призначення, важливо випрацювати системний та комплексний підхід, що в подальшому дозволить сформувати та імплементувати стале розуміння становлення та відновлення української школи сакрального дизайну. На поч. ХХІ ст. ця проблематика частково реалізується у деяких новозбудованих храмах (Боднар О. Я., 2000; Гнідець, 2008). Однак, чималі виклики повстають при комбінаторному підході для опорядження історично сформованого інтер'єру пам'ятки архітектури. Прикладом може слугувати сучасна організація інфраструктури інтер'єру церкви Воскресіння Господнього, с. Угерське (рис. 1). Ця пам'ятка є унікальним об'єктом сакральної спадщини кін. ХІХ – пер. пол. ХХ ст., в якій застосовано принцип єдиного ансамблю: проектування, будівництво та часткове виконання літургійного наповнення інтер'єру проводилось у певній авторській стилістиці. Важливим є факт, що хоч із певними «реконструкціями» та «реставраційними поновленнями», все ж об'єкт збережений. У 2006–2008 рр. в рамках дипломної роботи на кафедрі сакрального мистецтва Львівської національної академії мистецтв студентами, ст. VI курсу

Ю. Гречин, В. Малавським, керівники: проф. Р. Василик, викл. К. Маркович, було виконано проєкт та згодом реалізовано розпис купольної частини даного храму. До участі у практичній реалізації та координування робіт по розписах усього простору храму залучено О. Чередніченка (Лабінська, 2021).

В концепції проєктної пропозиції, згідно декларації авторів (Лабінська, 2021), розпис інтер'єру церкви Воскресіння Господнього передбачав вирішення низки завдань, таких як:

- стилістичне поєднання архітектурних форм будівлі та іконостасу зі стінописом;
- знайдення іконографічної ідеї розписів, відповідної посвяті храму;
- способу її вираження формальними засобами.

Храмова будівля церкви Воскресіння Господнього в с. Угерське наслідує «візантійсько-романський» напрямок українського церковного будівництва кін. XIX – поч. XX ст, збудована у 1912–1913 рр. за проєктом О. Лушпинського, Т. Обмінського. Церква у плані хрестоподібна, видовжена по центральній осі, вівтарна та бокові нефи – із завершенням у вигляді півциліндричної конхи. Іконостас храму виконаний у стилістиці «гуцульсько-закопанського» напрямку стилю модерн: автор різьби та конструкції іконостасу, предметного літургійного наповнення – І. Терплавець (ймовірно за проєктом А. Коверка?), іконопис – Ю. Магалецький, 1934 р. (сигнатури на іконах нижній правий кут).

В основі задуму виконавців, для виявлення та підкреслення внутрішньої архітектоники споруди найкраще пасував крупномасштабний характер розписів на основі візантійської стилістики (Лабінська, 2021). Для поєднання його з мотивами різьби іконостасу було розроблено орнамент на основі подібних геометричних елементів (рис. 2). Іконографічним та композиційним центром образної інфраструктури стінопису є розпис купольної частини з півпостаттю Христа Пантократора, оточеного архангелами та апостолами. Програма розпису відтворює принцип, сформований у середньовізантійську епоху. Суть її полягає у розгортанні ієрархії сюжетів – зверху донизу, маючи за своєю точкою опори купол, який символізує небозвід (Герій, 2012; Вандюк, 2010). Цю ідею було підкреслено і колористичним рішенням: зображення Христа максимально концентрує у собі сині барви, які своєрідними чотирма променями розходяться донизу через трикутники парусів та підпружні арки. Темно-синій колір вказує на небесну славу Христа, він є символом невидимого творіння. Темно-синім тлом оточені також зображення у верхньому регістрі настінних сцен: «Старозавітна Трійця», Христос в іконографічній композиції «Зішестя в Ад», Богородиця з ангелами у сцені «Покрова». При вирішенні композиції розписів вівтарної частини та крилосів було зроблено спробу втілити принцип, відомий у Візантії, згідно якого композиція вписується у архітектурний об'єм таким чином, щоб долу-



а



б

**Рис. 1, а – Церква Воскресіння Христового, арх. О. Лопушанський, Т. Обмінський, 1910–1913 рр., с. Угерське (Яблунівка) Львівської обл.;
б – Центральна нава: вид на іконостас святилище, поліхромії (2006–2008)
(світлина В. Радомська 2015 р.)**

чити віруючого до дійства, яке виявляє сюжет. Ангели Старозавітної Трійці розміщені в ряд на одній лаві без престолу перед ними. За іконографічну основу взято мініатюру грецького рукопису XII ст. Відсутність престолу з зображенням жертви пов'язує ангелів з престолом самого храму, на якому відбувається жертвоприношення – Євхаристія. Сцена Воскресіння заповнює собою всю півциліндричну форму правого крилоса церкви. У консі – воскреслий Христос, що сходить до Аду. Внизу зображено старозавітних праведників з молитовними жестами, зверненими до Спасителя, що співзвучне молитві вірних, які наче оточені ними. Аналогічно побудована композиція Покрови, де свідки заступництва Божої Матері, які з подячним славослів'ям звернені до Неї, зображені внизу, таким самим чином оточуючи вірних і спонукаючи до споглядання чуда. На склепінні нартексу, над входом у церкву, розміщені одна навпроти іншої сцени Успіння Богородиці та Різдва Христового. Парне поєднання цих сюжетів характерне для ряду балканських пам'яток XIII–XIV ст. і виражає ідею взаємовідображення образів Богородиці, що тримає вочлененого Христа та Христа, що тримає душу Божої Матері, яка звільнилася від плоті. Усі композиції є авторськими, розробленими на основі іконографії канонів православного іконопису (рис. 2).

Однак, якщо іконографічна та колористична програма завдання виконана на певному рівні, то ключовий сегмент «ансамблевості» в організації даного інтер'єру – пропорційна та масштабна структура поліхромій, суттєво упущена. При загальному морфологічному

аналізі усіх елементів інтер'єрного середовища даного храму, на думку автора статті, прослідковується певний дисонанс між занадто великомасштабними структурами орнаментальних фризів і сюжетних зображень, які, можливо, органічно споріднені в контексті сприйняття розписів на загал, але домінують і повністю нівелюють комплекс іконостасу – визначної пам'ятки авторського сакрального мистецтва 30-х рр. XX ст. Важливий принцип тонального підпорядкування композиційних елементів в цілісній стрічці орнаментальних фризів (підпружні арки), зокрема в середохресті і над вівтарною частиною теж порушено, що занадто членує та оптично збільшує саму форму архітектонічної конструкції, а це частково змінює акцентність, сприйняття цілісності іконостасу. Ці візуальні неспіврозмірності прослідковуються і в фігуративному зображенні іконографічної композиції на склепінні вівтарної частини (рис. 2).

Достатньо пастозно і корпусно сприймається на поверхні стіни і сама текстура поліхромій. Для візуально-естетичного сприйняття, техніко-технологічні прийоми та засоби становлять важливий сегмент у композиційній органічності предметно-просторового опрядження інтер'єру храму (Радомська, 2020). Автори декларують використання класичної клеєвої техніки настінного малярства (жовткова темпера: ячна емульсія + сухі пігменти), розповсюджені настінної технології в декоративно-монументальних стінописах пер. чверті. XX ст. Локальність кольору та плакатна точність, яка зовсім не характерна для техніки багатоступенятого клеєвого настінного маляр-



Рис. 2. Стінописи 2006–2008 рр.; іконостас та поліхромії вівтарної частини і трансепту, центральної (світлина А. Турпич, 2016 р.)

ства, дещо десонує з автентикою пам'ятки 30-х рр. ХХ ст. у структурі інтер'єру цього храму. Однак, виокремлена композиційно-колеристична та образно-стилістична концепція сучасних стінописів, виконана на цілком високому рівні і може слугувати прикладом для подальших інспірацій.

В контексті визначення шляхів трансформації історичних просторів найбільш популярний один із «шаблонних» і передбачуваних принципів стилістичної адаптації сучасних втручань в інфраструктуру давньої пам'ятки – «скопіювати» запропоновану стилістику в нових поліхроміях з незвичною яскраво вираженою стилістикою давнього іконостасу та літургійно-предметного наповнення церкви. Однак, творче переосмислення сучасними проєктантами витоків та принципів автентичних образно-стилістичних засад достатньо відомих представників сакрального дизайну пер. пол. ХХ ст., можуть слугувати генеруючим елементом саме авторських інспірацій, щоб отримати гармонійний інтер'єр храму, який продемонструє генезу

розвитку сакрального протодизайну в сучасній реальності. Завдання переосмислення та гармонійного «протиставлення» різночасових стилістик в одному візуальному конгломераті становить один із способів у реновіційних процесах в роботі з українськими історичними рухомими та нерухомими пам'ятками сакрального призначення (рис. 3).

Тільки структурний та морфологічний аналіз, в усіх його різносторонніх аспектах, дозволяє обирати оптимальні шляхи сучасних інтерпретацій та пріоритетності на користь авторства давнього твору, а не особистого. Це важлива філософськоестична домінанта, яка повинна бути врахована при проєктно-мистецьких та реставраційних роботах в історичних інтер'єрах сакральної архітектури. Що повинно домінувати – автентичність пам'ятки чи авторська програма сучасного творця!? Вирішити це питання – непросте завдання, тому у таких випадках опрацювання проблематики на етапі передпроектного аналізу, а саме структурної та системної аналітики, порівняння, викорис-



Мотив «дерево життя»



Квітковий фриз



Мотив «вазони»



Рис. 3. Аналоги елементів орнаментики різьби, конструкції, ікон іконостасу ц. Воскресіння Христового, 1910–1913 рр., с. Угерсько (Яблунівка) (світлина В. Радомська, 2015 р.)

тання певного досвіду з інших галузей сучасної науки – наприклад, основ фрактальної геометрії, «священної геометрії», програмного моделювання тощо, може дати відповідь на багато невирішених комплексних завдань в опорядженні сакральної архітектури, будівництві якої значно активізувалось на поч. ХХІ ст., як і в період національного відродження першої чверті минулого століття (Боднар, 2005; Радомська, 2020).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Встановлено, що комплексна аналітика, яка застосована в обстеженні стінописів та їх адаптації до збереженого автентичного предметного наповнення, зокрема іконостасу та літургійного обладнання святилища у просторі ц. Воскресіння Христового в с. Угерсько 1910–1913 рр., дає можливість

поповнити або розпочати формувати комплексний банк даних творчого методу персоналізованих історичних інтер'єрів. Досвід та принципи яких проаналізовані при допомозі сучасних технологій та морфографічного аналізу, можна використовувати для контрольованого проєктування, адаптації наявних артефактів в контексті формування гармонійного предметно-просторового середовища інтер'єрів історичних сакральних пам'яток. З цього огляду, перспективи та рекомендації застосування принципів адаптації та співмасштабності сучасних елементів оновлення чи створення настінних поліхромій в сучасній проєктно-художній діяльності ХХІ століття, є вагомими чинниками у прикладній апробації комплексних гармонійних дизайн-проєктів сакральних просторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боднар О. Я. Церковна архітектура на порозі нового століття. *Народознавчі зошити*, 2003. Вип. 1–2. С. 246–248.
2. Боднар О. Я. Золотий переріз і неевклідова геометрія в науці та мистецтві. 2005. Львів : Укр.-технології. 232 с.
3. Боднар О. Я. Проблеми розвитку сучасної української церковної архітектури. *Народознавчі зошити*. 2000. Вип. 4. С. 747–751.
4. Вандюк Й., Лемик М. Розписи у Святоуспенській Унівській Лаврі. 2010. Львів : Свічадо. 72 с.
5. Герій О., Туркевич-Клімашевський А., Кодлубай І., Нога О. Українське церковне мистецтво. Західний регіон, 1880–1920 рр. Т. I. 2012. Львів : Українські технології. 251 с.
6. Гнідець Р. Традиції і сучасність у церковній архітектурі Львова. *Записки наукового товариства ім. Шевченка*. 2008. Т. CCLV. С. 299–312.
7. Лабінська К. Маємо підняти нашу роботу на такий рівень, щоб вона увійшла у спадщину світового мистецтва – іконописець Олексій Чередніченко [Електронний ресурс]. 01.04.2013, 08:33. Релігійно-інформаційна служба України. Режим доступу: <http://risu.org.ua/ua/index/exclusive/kaleidoscope/51798/> (Останній вхід: 22.01.2021).
8. Радомська В. Р. Використання принципів співрозмірності і масштабу у композиційній цілісності стінопису сакрального інтер'єру. *International scientific and practical conference "Cultural studies and art criticism: things in common and development prospects"*. Venice. 2020. P. 172–175.
9. Радомська В. Р. Фактури в архітектурній поліхромії як чинник формоутворення інтер'єрного середовища. *Актуальні питання гуманітарних наук : Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. Вип. 29. Т. 5. С. 176–186.
10. Радомська В. Р. Фрактальна геометрія в структурі стінописів інтер'єрного простору (на прикладі поліхромій Модеста Сосенка). *Актуальні питання гуманітарних наук : Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. Вип. 30. Т. I. С. 212–217.

REFERENCES

1. Bodnar, O. Ya. (2000). Problemy rozvytku suchasnoi ukrainskoi tserkovnoi arkhitektury [Problems of development of modern Ukrainian church architecture]. *Narodoznavchi zoshyty*. Vyp. 4. S. 747–751. [in Ukrainian]
2. Bodnar, O. Ya. (2003). Tserkovna arkhitektura na porozi novoho stolittia. *Narodoznavchi zoshyty*. Vyp. 1–2. S. 246–248. [in Ukrainian]
3. Bodnar, O. Ya. (2005). Zoloty pereriz i neevklidova heometriia v nautsi ta mystetstvi [Golden Section and Non-Euclidean Geometry in Science and Art]. Lviv : Ukr.-tekhnohii, 232 s. [in Ukrainian]
4. Vandjuk, Y., Lemyk, M. (2010). Rozpysy u Sviatouspenskii Univskii Lavri [Paintings in the Holy Dormition Univ Lavra]. Lviv : Svichado. 72 s. [in Ukrainian]

5. Herii, O., Turkevych-Klimashevskiy, A., Kodlubai, I., Noha, O. (2012). Ukrainske tserkovne mystetstvo. Zakhidnyi rehion, 1880–1920 rr. [Ukrainian church art. Western region, 1880–1920]. Т. I. Lviv : Ukrainski tekhnolohii. 251 s. [in Ukrainian]
6. Hnidets, R. (2008). Tradytsi i suchasnist u tserkovnii arkhitekturi Lvova [Traditions and modernity in the church architecture of Lviv]. *Zapysky naukovoho tovarystva im. Shevchenka*. Т. SSLV. S. 299–312. [in Ukrainian]
7. Labinska, K. (2021) Maiemo pidniaty nashu robotu na takyi riven, shchob vona uviishla u spadshchynu svitovoho mystetstva – ikonopysets Oleksii Cherednichenko [We need to raise our work to such a level that it is part of the heritage of world art – icon painter Oleksiy Cherednichenko] [Elektronnyi resurs]. 01.04.2013, 08:33. Relihiino-informatsiina sluzhba Ukrainy. Rezhym dostupu: <http://risu.org.ua/ua/index/exclusive/kaleidoscope/51798/> (Ostannii vkhid: 22.01.2021). [in Ukrainian]
8. Radomska, V. R. (2020). Fraktalna heometriia v strukturi stinopysiv interiernoho prostoru (na prykladi polikhromii Modesta Sosenska) [Fractal geometry in the structure of murals of interior space (on the example of Modest Sosenko's polychromies)]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk : Mizhvuzivskiyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 30. Т. I, 212–217. [in Ukrainian]
9. Radomska, V. R. (2020). Vykorystannia pryntsyypiv spivrozmirnosti i masshtabu u kompozytsiinii tsilisnosti stinopysu sakralnogo interieru [The use of the principles of proportionality and scale in the compositional integrity of the mural of the sacred interior]. International scientific and practical conference “Cultural studies and art criticism: things in common and development prospects”, Venice. P. 172–175. [in Italy]
10. Radomska, V. R. (2020). Faktury v arkhitekturnii polikhromii yak chynnyk formoutvorennia interiernoho seredovyshcha [Textures in architectural polychrome as a factor in shaping the interior environment]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk : Mizhvuzivskiyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 29. Т. 5. S. 176–186. [in Ukrainian]